

Nr 181.

Av herr **Lindhagen**, *angående folkupplysning i hälsovårdsfrågan.*

Man brukar säga, att ingenting är så värdefullt som hälsan. Det gives också andra värden, som på sitt sätt stå lika högt. Ostridigt är dock, att en sund kropp är en oeftergivlig förmån. Det borde då vara ostridigt, att samhällets omsorger om folkhälsan likaledes äro oeftergivliga. Så är emellertid i viktiga delar icke förhållandet.

Fattigdomen, industrialismen och städerna töra på släktets fysiska krafter. Kampen för folkhälsan har här ej kunnat undgå att bli en samhällsangelägenhet. Den står dock ännu långt från målet. Det klagas tillika över, att numera hållas undermåliga liv vid makt, varigenom skapas sjukliga generationer.

Ännu mer grundläggande är individens förmåga att taga vara på sig själv. Detta innefattar den så kallade personliga eller individuella hygienens problem. Det bottnar i förmågan av självövertvinnelse eller med andra ord ett så uppodlat förstånd hos individen, att han inser sig ha ekonomiskt och andligt gagn av en sådan övertvinnelse.

I vår förtrustade tid ägnas obetydligt och mera till skenet samhällelig uppmärksamhet åt denna individuella angelägenhet. Det dagliga livet och parti-väsentet uppfordrar oss att företrädesvis söka förtjäna på varandras bekostnad, och ändamålet helgar medlen. Den ekonomiska utvecklingen överflyglar sålunda karaktärsdaningen, som blir uteslutande hänvisad till den enskilda företagsamheten. Då denna ej mäktar lyfta anden ur gruset och statskonsten knappast räcker den ens ett par kryckor till undsättning, så får det hela vara.

Ett framstående svenskt undantag härifrån, men också det enda, är intresset för nykterhetens främjande. Detta intresse har blivit så befallande, att statsmakterna, kanske mera av politiska skäl än av dygd, nödgats subvenera det med både ingripande lagar och stora penningar.

Även denna ansats börjar emellertid nu hotas av förvittringen särskilt därigenom, att den alltmer blir partiskiljande, vilket icke borde få ifrågakomma beträffande väckande av karaktärsegenskaper. Liberala partiet gick sönder i två delar, därför att städernas intellektualister voro vana att efter dagsarbetet vila upp sig med någon alkoholinjutning, under det att landsbygdens mera robusta och mindre enerverade befolkning ville göra ett ideal av nykterheten och påtvinga stadsbefolkningen detsamma. Socialdemokratiska partiet bar en tid också absolutism på sitt program, men löste slitningarna mellan sina anhängare i stad och på land genom att låta medlemmarna göra som de ville.

Partiet hade nämligen på programmet även det större idealet att befria mänskligheten och arbetareklassen, och därför ansågs lösningen tillsvidare kunna bli den förenämnda. Kommunisterna ha av enahanda anledning valt den motsatta utvägen, ehuru anhängarna också där äro delade i praktiken på detta område. De konservativa slutligen äro med få undantag motståndare till spritförbud, och där har således någon konflikt ej uppkommit. Alla partier ha emellertid nu så kallad folknykterhet på sitt program, vilket väl företrädesvis betyder, att vi alla gärna vilja vid valen ha även nykterhetsfolkets röster. Vår tid blir således även här enig, så snart det gäller att få ett karaktärslost moment in i en karaktärsfråga.

Nu går det till och med så långt, att man på sina håll söker finna någon politisk formel, varigenom de liberala och frisinnaedde partierna skulle bägge kunna få sina motsatta krav tillgodosedda genom en sammansmältning av motsatserna. Ingen som helst kapitulation från någondera sidan är nämligen ifrågasatt. En sådan lösning går ut över själva saken, detta blir förmodligen resultatet.

På detta sätt ödelägges till sist kanske även nykterhetsrörelsens mäktiga ansats att höja individen genom självansvar på det hygieniska området. Till stor del ligger, så vitt jag förstår, orsaken härtill i att detta bemödande icke kunnat utsträckas till kroppsvård i allmänhet för hela nationen eller åtminstone till samtliga näringshygieniska angelägenheter, vilka äro de mest förbisedda. Kroppskultur är föremål för allmänt intresse endast, när det på samma gång bereder nöje, såsom sport, lekar och dans, eller tilltalar fåfängligheten, såsom skönhetsinstitut. När det däremot gäller att försaka en njutning för hälsans skull, äro vi icke gärna med, och ingen verksam upplysning lämnas nationen mer än i fråga om alkoholen. Till och med åtskilligt nykterhetsfolk betraktar ej tobaks- och kaffemissbruk, mannamördande matordning, vitamininslagens utmotande ur födan för att fägna ögat och gommen, eller över huvud taget en kropps- och själsruinerande diet såsom något anmärkningsvärt. Ehuru riksdagen år 1912 begärt ingripande mot tobaksmissbruk, kunde vid behandlingen två år senare i riksdagen av tobaksmonopolet ej hos riksdagens nykterhetsfolk uppbibrngas någon betänklighet mot en proposition, som ville bygga statsinkomster på detta folkets fördärv och i motiven till och med hoppades, att rökningen skulle tilltaga.

Bland det olärda enkla folket tar sig intresset för denna sak uttryck på många sätt inom slutna kretsar. På höjderna däremot förekommer blott litet tal därom i intellektualistiska cirklar, en och annan vink i välmenande tidskrifter samt förmaningar någon gång i skolan, vilka borde riktas till vuxna personer men äro lönlöst tal till barn utan äldres föredöme, med mera dylikt. Väckes åter fråga, att även statsmakterna såsom målsmän för hela folket skola intressera sig, skynda sig utskotten att hänvisa till nyssnämnda sporadiska små krusningar på ytan av djupen. Och i pressen återgivas dylika angelägenheter endast i spaltparaderna för att på detta sätt göra saken till föremål,

icke för folkets intresse utan för dess åtlöje. Framkommer däremot en nykterhetsfråga, vågar man ej skaka den av sig på detta sorglösa sätt, ty här gäller det att ej stöta sig med kvantitativt inflytelserika valmän.

Även i den medicinska undervisningen ingår enligt tidens ordning icke någon besjälad vägledning i kroppskulturen och naturläkedomens stora uppgift i världen. Möjligen någon antydning i förbigående men icke såsom någon grundval för läkarens blivande yrke och hans råd till allmänheten. Detta kända förhållande borde någon gång offentligen vidgås. Undantagen allenast bestyrka regeln.

Hälsovårdsfrågan är dock framför allt ett spörsmål om att *förebygga* lidande, nöd och fattigdom genom sund hälsovård. Ofantligt med elände uppkommer genom försummelse av den personliga hygien. Detta icke blott för individen själv. Därav följer ock en försvagad avkomma samt oerhörda kostnader för det allmänna och de enskilda. Ett folk med sunda levnadsvanor har däri en källa till kraft, som knappast överträffas av något annat.

En engelsk läkare skrev för en tid sedan till och med så skarpa ord som dessa: "Hos dieten", sade han, "ligger nyckeln till nio tiondelar av de sociala och politiska problem, som plåga vår nation och vår tid. Dieten, sådan den för närvarande är, är produkten av en väldig hop okunnighet. Den är orsak till ett hiskligt skövlande med tid och pengar. Den alstrar andliga och moraliska olämpor och bristfälligheter, förstör hälsan, förkortar livet och misslyckas i allmänhet att uppfylla sitt ändamål."

Det finns här, liksom i allt annat, en utgångspunkt, som är orygglig, nämligen naturen. Det är denna vän och rådgivare, som för närvarande är otillräckligt ihågkommen. Även här kommer enligt tusendens förnimmelser en återgång till naturläkedomen att bliva den sanna utvägen. Denna läkedom lägger största vikt på att förekomma sjukdomar. Även inom läkarekretsar, åtminstone i utlandet, lär man hava en känsla härav och formulerar den sålunda: "Åter till Hippokrates." Denne läkekonstens fader yttrade för över 2300 år sedan: "Naturen är sjukdomarnas läkare. Naturen finner av sig själv sina egna utvägar utan att tänka efter. Utan att ha fått någon undervisning och utan att ha lärt det fyller naturen sina plikter."

Vi förstå alla av instinkt naturens oföränderliga läkemedel: sol, luft, vatten, enkel föda, arbete, rörelse, vila och naturglädje. Sjukhus, fattighus, fängelser resa sig ur jorden såsom en frukt av olydnaden mot dessa naturens anvisningar.

Det är, som sagt, föga tacksamt att väcka uppmärksamhet på dessa angelägenheter i riksdagen. Det har dock synts mig såsom en plikt att ej lämna så oerhörda realiteter i människornas dagliga liv åsido. Därför ha från min sida i riksdagen väckts framställningar i nedannämnda ämnen:

- 1) År 1911: om missbruk av tobak och kaffe (2 k. motion 285).
- 2) År 1912: om missbruk av tobak och kaffe (2 k. motion 258); och om höjande av den personliga hygien i allmänhet bland landets inneväånare genom

folkupplysning och den medicinska undervisningens omläggning i vissa avseenden (2 k. motion 259).

3) År 1914 förra riksdagen: om en omfattande folkupplysning ävensom den medicinska forskningens och undervisningens omläggning för höjande av den personliga hygienens i allmänhet bland landets innevånare (2 k. motion 264).

4) År 1914 senare riksdagen: om avslag å propositionen om statsmonopol å tobakstillverkningen såsom dels åsidosättande den sociala etikens fordringar i kampen för folkhälsan och riksdagens tidigare uttalanden om tobaksbruket, dels syftande till en ytterligare beskattning av de små inkomsterna under förhoppning, att deras innehavare ej skola kunna frigöra sig från sina tobaksvanor (2 k. motion 254).

5) År 1915: om den personliga hygienens höjande bland landets innevånare i vissa angivna avseenden genom en allmän och stort lagd folkupplysning (2 k. motion 181; jfr motion 219).

6) År 1919: om vetenskaplig och praktisk undersökning, i vad mån bröd av sammanmalet eller av siktat mjöl vore hälsosamt eller skadligt ur näringens och tandvårdens synpunkter och i vad mån bakningssättet härvid hade betydelse samt om tillfälle för dem, som önskade sig bröd av sammanmalet mjöl, att även kunna bekomma det (1 k. motion 121).

7) År 1920: om en vetenskaplig och praktisk undersökning rörande skilda brödsorters näringsvärde och lämplighet i övrigt såsom föda m. m. i huvudsaklig överensstämmelse med nästföregående års motion, ävensom därom, att landets egen produktion av rågmjöl och rågbröd icke äventyras genom en ensidig konsumtion och ohejdad import av vete och bakning av bröd utav siktat vetemjöl (1 k. motion 207); samt om efterlysning av riksdagsskrivelserna år 1906 och 1912 rörande åtgärder vid förra tillfället mot barns tobaksbruk och vid det senare mot vuxnas tobaksmissbruk (1 k. motion 206).

8) År 1921: om inrättandet av ett aktivt statsinstitut för hälsovård helst i form av ett nytt hälsovårdsdepartement; om en för folkhälsans främjande betingad omorganisation av de medicinska fakulteterna och dessas utbrytning ur ecklesiastikdepartementets passiva omvårdnad och förläggande väsentligen under nämnda statsinstitution; om ett program för berörda välfärdsanstalt, vilket vill befrämja ej blott tekniska anordningar för hälsovård, möjlig att åstadkomma med penningar, utan även och i all synnerhet sunda folkseder till höjande av den personliga hygienens och den karaktärsdanning, stödd av upplysning, sed och praktisk omtanke, som måste vara grundvalen i stort för all folkhälsa; samt om värnandet av den fria forskningen gent emot medicinska privilegier samt rätt till officiell undersökning av uppslag till hälsovård och läkedom, även om de komma från lekmanahåll (1 k. motion 151).

9) År 1922: om inrättandet av ett näringshygieniskt institut i Sverige (1 k. motion 94).

Av dessa framställningar biföll riksdagen motionen år 1912 om missbruk av tobak och kaffe samt andra kammaren motionen samma år om höjande av den

personliga hygien. Sedan har det varit förgäves att från statsmakten erhålla något erkännande av dessa realiteters betydelse. I samma mån som, icke minst genom kriget och dess verkningar, allting förtrustats, till och med meningarna, har, som sagt, karaktärsdaningen blivit ett alltmer förbisett och undanskjutet kulturområde. Att regeringsmaktens departementala tjänstemän under samma epok läto riksdagens skrivelse om missbruk av tobak och kaffe ligga orörd och dö sotdöden behöver knappast tilläggas. Efterlysningar interpellationsvis eller annorledes hos departementchefer visade sig likaledes vara ett fruktlöst företag.

Påminnelser om den personliga hygienens realpolitiska dagsprogram få emellertid aldrig saknas. I de ovannämnda motionernas yrkanden och motiver återfinnas de viktigaste av dess aktuella detaljer. Just nu är det dessutom angeläget erinra om, att denna hälsovård, såsom i grunden en karaktärsfråga, bör vara en neutral angelägenhet, som samlar anhängare inom alla partier. Den kan endast på detta sätt förstås och utvidgas i sin stora omfattning samt bliva ett medel att lotsa den personliga hygienens problem än ur glömska, än ur stridsvimmel fram till att bliva en uppburen samhällsangelägenhet.

Det hemställes alltså,

att riksdagen — till främjande av ej blott nykterhet utan även personlig hygien i vidare omfattning bland rikets innevånare samt sålunda även av besparing i barmhärtighetsanstalter och eventuell sanering i någon mån av partilivet — måtte hemställa hos Kungl. Maj:t att överväga skapandet av en på sunt förnuft, vetenskaplig forskning och omläggningar inom medicinalväsendet grundad, bred folkupplysning om självansvarets och naturläkedomens mäktiga inflytande på folkhälsan.

Stockholm den 31 januari 1927.

Carl Lindhagen.
